

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

สถานการณ์ภาคเกษตรและความมั่นคงทางอาหารของประเทศภาคเกษตรสร้างรายได้เข้าประเทศอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดมูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรของประเทศไทยสูงเป็นอันดับที่ 8 ของโลก เกิดรายได้จากการส่งออกสินค้าเกษตร คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 16.7 ของการส่งออกสินค้าทั้งหมดทั้งนี้ ในปี 2558 มูลค่าการส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์รวม 1.21 ล้านล้านบาท (โดยประเทศไทยมีมูลค่าการส่งออกทั้งหมด 7.22 ล้านล้านบาท) ประเทศไทยได้มีการส่งออกสินค้าเกษตรสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก อาทิยางพาราเป็นอันดับที่ 1 ของโลก และข้าวเป็นอันดับ 2 ของโลก (ลดาวัลย์ คำภา, 2559)

ความมั่นคงทางอาหาร ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงรูปแบบใหม่ที่หลายประเทศกำลังเผชิญและสร้างมาตรการรับมือกับความท้าทายดังกล่าวเพื่อความอยู่รอดของประชากรในประเทศ และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนา ทำให้เกิดปัญหาที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การเกิดวิกฤตด้านพลังงาน ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและการให้ความสำคัญของการผลิตพืชอาหารลดลง เน้นการผลิตพืชพลังงานมากขึ้น จึงทำให้ราคาพืชอาหารสูงขึ้น จนทำให้ประชากรที่ยากจนไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ (นนทกานต์ จันทร์อ่อน, 2557 : หน้า 1)

ในปัจจุบันโครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนผ่านจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของภาคเกษตรปรับตัวลดลงจากร้อยละ 9.9 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 9.1 ในปี 2558 กำลังแรงงานในภาคเกษตรปรับตัวลดลงจากร้อยละ 64.0 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 31.8 ในปี 2558 (ลดาวัลย์ คำภา, 2559) ทำให้ความสามารถในการแข่งขันการผลิตสินค้าเกษตรต่ำกว่าประเทศคู่แข่งเนื่องจากการขาดการรวมกลุ่มในการผลิตภาคเกษตรเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากการประหยัดต่อขนาด ความล่าช้าในการปรับปรุงเทคโนโลยีในการผลิตและการบริหารจัดการ ปัญหาทางด้านแหล่งน้ำ สินค้าเกษตรยังไม่ได้มาตรฐานปลอดภัย การสูญเสียขีดความสามารถในการแข่งขันในการปรับเปลี่ยนไปสู่สินค้าเกษตรที่มีมูลค่าสูงขึ้นและไปสู่การผลิตในสาขาอื่น ๆ ทำให้ผลผลิตต่อไร่เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้นอยู่ในระดับต่ำโดยเฉพาะข้าว ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 459 กก./ไร่ เป็นรองจากเวียดนาม เมียนมา และสปป.ลาว ขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงกว่าประมาณร้อยละ 30-4 ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรลดลง แม้ว่ารายได้ครัวเรือนเกษตรกรจะเพิ่มขึ้น เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้มีจำนวนน้อยกว่าขนาดของหนี้สินต้นปี เช่น ปี 2557/58 มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ 63,430 บาท/ครัวเรือน ขณะที่ปีขนาดหนี้สินต้นปี 100,977 บาท/ครัวเรือน แรงงานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคเกษตร แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มลดลง และเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ แรงงานภาคเกษตรลดลง จากร้อยละ 67 ของแรงงานทั้งหมดในช่วงปี 2516-2520 เหลือร้อยละ 39 ในปี 2556 สมาชิกครัวเรือนเกษตร

ในกลุ่มผู้สูงอายุ 64 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 7 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 11 ในปี 2556 (ลดาวัลย์ คำภา, 2559) และส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรของไทยมีการนำมาตรการสุขอนามัยพืช สุขอนามัยสัตว์ และเรื่องคุณภาพอาหารมาเป็นมาตรการกีดกันการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มรูปแบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การค้าเสรีมากขึ้น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดของสินค้าเกษตรไทย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำอุทกภัย และภัยธรรมชาติที่รุนแรง รวมถึงโรคศัตรูพืชระบาด สร้างความเสียหายต่อระบบการเพาะปลูก สินค้าเกษตรกรในวงกว้าง ทั้งในด้านประสิทธิภาพการผลิตและภาระงบประมาณในการบรรเทาความเดือดร้อน ฐานทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ถูกบุกรุก และแย่งชิงไปสู่ภาคการผลิตอื่น โดยเฉพาะที่ดินทำกิน และพื้นที่ชลประทาน การนำพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ผิดประเภทโดยมิได้คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ การขยายตัวของเมือง และภาคการผลิตอื่น ๆ โดยไม่มีการนำผังเมืองและผังภาคมาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ้นเปลือง ขาดการบำรุงรักษา เกิดความเสื่อมโทรม โดยเฉพาะปัญหาดินเสื่อมสภาพ กว่า 190 ล้านไร่คิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่ประเทศ

จากสถานการณ์ภาคเกษตรและความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทยจะเห็นได้ว่าพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรมีแนวโน้มลดลง จาก 81.58 ล้านไร่ ในปี 2549 เหลือ 41.80 ล้านไร่ ในปี 2556 ที่ดินที่เกษตรกรเช่าทำกินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จาก 23.92 ล้านไร่ ในปี 2551 เป็น 29.24 ล้านไร่ ในปี 2556 แนวโน้มรูปแบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การค้าเสรีมากขึ้น ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดของสินค้าเกษตรไทยรูปแบบการค้าการส่งออกระหว่างประเทศมีแนวโน้มที่จะเกิดการรวมกลุ่มมากขึ้น เช่น AEC อาเซียนบวกประเทศต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นประโยชน์ และจะส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรของไทย มีการนำมาตรการสุขอนามัยพืช สุขอนามัยสัตว์และเรื่องคุณภาพอาหารมาเป็นมาตรการกีดกันการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ก่อให้เกิดการขาดแคลนน้ำอุทกภัย และภัยธรรมชาติที่รุนแรง รวมถึงโรคศัตรูพืชระบาด สร้างความเสียหายต่อระบบการเพาะปลูก สินค้าเกษตรกรในวงกว้าง ทั้งในด้านประสิทธิภาพการผลิตและภาระงบประมาณในการบรรเทาความเดือดร้อน ฐานทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ถูกบุกรุก และแย่งชิงไปสู่ภาคการผลิตอื่น โดยเฉพาะที่ดินทำกิน และพื้นที่ชลประทาน การนำพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ประโยชน์ผิดประเภทโดยมิได้คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ในส่วนของ การขยายตัวของเมืองและภาคการผลิตอื่น ๆ โดยไม่มีการนำผังเมืองและผังภาคมาใช้ก่อให้เกิดประโยชน์ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติสิ้นเปลือง ขาดการบำรุงรักษา เกิดความเสื่อมโทรม โดยเฉพาะปัญหาดินเสื่อมสภาพ กว่า 190 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 60 ของพื้นที่ประเทศ

ความท้าทายในการพัฒนาความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้า จะเห็นได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาจำนวนมาก ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องและเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง มีสาเหตุมาจากปัจจัย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การเผชิญกับภัยแล้งและอากาศร้อนมากที่สุด และฤดูกาล มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลผลิตภาพการผลิตของปัจจัยการผลิต (Total Factor Productivity: TFP) ยังไม่สูงพอที่จะยกระดับห่วงโซ่มูลค่าให้สูงขึ้น ความล่าช้าในการปรับโครงสร้างการผลิต ทั้งการปรับโครงสร้างการผลิตจากเกษตรมูลค่าต่ำไปสู่เกษตรมูลค่าสูงและอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป และการปรับจากเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมและบริการ การลงทุนข้ามชาติในกิจการด้านการเกษตร ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางด้านอาหาร ของประชาชน ภาคธุรกิจขนาดใหญ่มีบทบาทสำคัญในระบบอาหารในประเทศ ผลกระทบจากการเปิด การค้าเสรีกับต่างประเทศ โครงสร้างพื้นฐานยังคงมีปัญหาในหลายด้านเช่น รูปแบบการขนส่งยังไม่ สามารถปรับเปลี่ยนให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ภาคตะวันออก เป็นภูมิภาคย่อยทางตะวันออกของประเทศไทย เดิมถือเป็นส่วนหนึ่งของ ภาคกลาง อยู่ติดชายฝั่งอ่าวไทยด้านตะวันออก นับเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นแหล่งอุตสาหกรรม ผลไม้ และอัญมณีของประเทศ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี) ในส่วน ของจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด เป็นสองจังหวัดของภาคตะวันออกที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑจังหวัดต่อหัวเป็นลำดับที่ 22 และ 18 ของประเทศ ข้อมูลเมื่อปี 2555 ความสำคัญทาง เศรษฐกิจของจังหวัดทั้งสองอดังรายรายละเอียดต่อไปนี้

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดทางชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย มีเนื้อที่ 6,388 ตารางกิโลเมตร สภาพภูมิประเทศประกอบไปด้วยป่าไม้ ภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่มน้ำ และ ที่ราบชายฝั่งทะเล ในส่วนของพื้นที่ป่าไม้มีประมาณ 3 ใน 10 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดตราดและ ประเทศกัมพูชา ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดระยองและชลบุรี อยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ 245 กิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดจันทบุรีอาศัยอยู่ทาง ตอนใต้ของจังหวัด อาชีพที่ประชากรในจังหวัดนิยมประกอบอาชีพมากที่สุดคือเกษตรกรรมและ ประมง และศาสนาที่มีการนับถือมากที่สุดในจังหวัดคือศาสนาพุทธ

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจ โดยผลิตภัณฑมวบรวม ภายในจังหวัดจันทบุรีเกินครึ่งหนึ่งมาจากภาคเกษตรกรรม รองลงมาเป็นอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การศึกษาและภาคส่วนอื่น ๆ ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2555 ผลิตภัณฑมวบรวมภายในจังหวัดจันทบุรี รวมมูลค่าทั้งสิ้น 100,901 ล้านบาท คิดเป็นอันดับที่ 22 ของประเทศและมีผลิตภัณฑมวบรวม ภายในจังหวัดต่อหัว 200,876 บาทต่อปี ในส่วนของรายได้ที่แท้จริงของประชากรในจังหวัดจันทบุรี นั้น ประชากรในจังหวัดมีรายได้เฉลี่ย 7,784 บาทต่อเดือน และมีรายจ่ายเฉลี่ย 6,655 บาทต่อ เดือน สัดส่วนของคนจนในจังหวัดจันทบุรีเมื่อพิจารณามิติของรายได้พบว่า มีประชากรร้อยละ 8.8 อยู่ในสภาวะยากจน ในส่วนสำคัญด้านการประมงของจังหวัดจันทบุรี มีส่วนแบ่งในผลิตภัณฑมวบรวม ภายในจังหวัดค่อนข้างน้อย 2,683 ล้านบาท แต่เป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญของจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีมีชายฝั่งทะเลยาว 108 กิโลเมตรและมีแม่น้ำหลายสาย ชาวประมงใน จันทบุรีมีทั้งที่จับปลาในแหล่งน้ำและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ โดยสัตว์น้ำที่นิยมเพาะพันธุ์มากที่สุดคือกุ้ง

ซึ่งมีผลผลิตรวมกันทั้งจังหวัดในปี พ.ศ. 2552 เท่ากับ 64,262 ตัน ความสำคัญด้านอัญมณีจังหวัดจันทบุรีได้รับฉายาว่าเป็นเมืองหลวงทางด้านอัญมณีแห่งหนึ่งของโลก โดยกิจการเหมืองอัญมณีของจังหวัดจันทบุรีเริ่มเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด แต่พบหลักฐานในจดหมายเหตุคราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2419 ความว่า "ได้มีราษฎรนำเอาผลไม้และพลอยหลากสีมาถวาย" อัญมณีที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดจันทบุรีมีหลายชนิด เช่น ไพลิน สตาร์ บุษราคัม แต่ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ ทับทิมสยาม ซึ่งมีชื่อเสียงมากในระดับโลก อัญมณีดังกล่าวเหล่านี้มักขุดหาจากเหมืองในบริเวณเขารอบ ๆ ตัวเมืองจันทบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณเขาพลอยแหวนและเขตตำบลบางกะจะ ซึ่งค้นพบอัญมณีเป็นจำนวนมากอย่างไรก็ตามในปัจจุบันปริมาณอัญมณีที่ค้นพบในเขตจังหวัดจันทบุรีลดลงไปมาก ส่งผลให้ต้องนำเข้าอัญมณีจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศมาดากัสการ์ในทวีปแอฟริกา เพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบให้ช่างเจียรไนพลอยในจังหวัดจันทบุรีเป็นผู้เจียรไน การซื้อขายอัญมณีในจังหวัดจันทบุรีจะทำการซื้อขายในตลาดพลอย ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าจันทบุรี โดยมีผู้ซื้อทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการคาดการณ์กันว่าใน 1 สัปดาห์มีเงินสะพัดอยู่ในตลาดพลอยประมาณ 200 – 500 ล้านบาท ความสำคัญด้านการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรีสร้างรายได้ให้กับจังหวัดเป็นจำนวนมาก จากสถิติในแต่ละปีจะพบว่าปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2555 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีรวมทั้งสิ้น 1,072,348 โดยเกือบทั้งหมดเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ในส่วนของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีมีเพียง 53,443 คนเท่านั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเข้ามาพักผ่อนในจังหวัดจันทบุรีโดยเฉลี่ย 2.31 วัน นักท่องเที่ยวเหล่านี้สร้างรายได้ให้กับจังหวัดจันทบุรีกว่า 4,214 ล้านบาท โดยมีค่าเฉลี่ยการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวต่อวันอยู่ที่ 1,503.07 ต่อคน โดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะใช้จ่ายต่อวันอยู่ที่ 2,501.61 ต่อคน (จันทบุรี, 2557)

จังหวัดตราด เป็นจังหวัดชายฝั่งทะเลทางภาคตะวันออกของประเทศไทย มีเนื้อที่ 2,819 ตารางกิโลเมตร ติดต่อกับจังหวัดจันทบุรีและประเทศกัมพูชา นับเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปลายอยุธยา สินค้าที่ส่งออกขายยังแดนไกล โดยเฉพาะของป่า เช่น เขากวาง หนังสัตว์ ไม้หอม และเครื่องเทศต่าง ๆ ล้วนมาจากเขตป่าเขาชายฝั่งทะเลตะวันออกแถบระยอง จันทบุรี ตราด โดยลำเลียงสินค้าผ่านมาตามแม่น้ำเขาสมิง ออกสู่ปากอ่าวตราด ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดตราด ปี 2554 ณ ราคาประจำปี มีมูลค่าเท่ากับ 39,102 ล้านบาท ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดต่อหัว (GPP PER Capita) ค่าเฉลี่ยต่อหัวเท่ากับ 157,494 บาทต่อปี อัตราการขยายตัวร้อยละ 0.1 เมื่อเทียบกับปี 2553 ผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวเป็นลำดับที่ 18 ของประเทศและเป็นอันดับ 4 ของจังหวัดภาคตะวันออก โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดตราดขึ้นกับสาขาเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และการป่าไม้ มูลค่า 17,345 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 44.36 สาขารองลงมา ได้แก่ สาขาประมง มูลค่า 5,292 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.53 สาขาการขายส่ง การขายปลีก มูลค่า 5,266 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13.47 สาขาการขนส่ง มูลค่า 2,384 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 6.10 และสาขาการผลิตอื่น ๆ รวมกัน มูลค่า 8,815 ล้านบาท คิดเป็น

ร้อยละ 22.54 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ความสำคัญด้านการเกษตร (สำนักงานประมงจังหวัดตราด .ข้อมูล ณ วันที่ 4 มกราคม 2556) ในปี 2555 พื้นที่การเกษตรของจังหวัดตราด มีจำนวน 661,515 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.55 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีครัวเรือนเกษตรกรทั้งสิ้น 25,447 ครัวเรือน มีกลุ่มและสถาบันเกษตรกร ดังนี้ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 128 กลุ่ม สมาชิก 5,732 คน กลุ่มยุวเกษตรกร 37 กลุ่ม สมาชิก 909 คน วิสาหกิจชุมชน 206 แห่ง สมาชิก 2,615 คน กลุ่มอาชีพส่งเสริมอาชีพ 115 กลุ่ม สมาชิก 3,642 คน พืชเกษตรกรรมสามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัดปีละประมาณ 4,540 ล้านบาท ความสำคัญด้านประมง (สำนักงานประมงจังหวัดตราด, 2556) ประชาชนชาวจังหวัดตราดได้ประกอบอาชีพทำการประมง ได้แก่

1. การประมงทะเล จังหวัดตราด มีครัวเรือนประมงทะเล 4,165 ครัวเรือน มีเรือประมงจำนวน 3,204 ลำ และมีการจัดแหล่งอาศัยสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ 2 แห่ง และขนาดเล็กจำนวน 38 แห่ง มีธุรกิจต่อเนื่องจากการประมง ได้แก่ โรงน้ำแข็ง 13 โรง โรงงานห้องเย็น 3 แห่ง โรงงานปลาป่น 2 แห่ง โรงงานปุ๋ยกระป๋อง 2 แห่ง อู่ต่อเรือ 6 แห่ง คานเรือ 7 แห่ง ทำเทียบเรือทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก 27 แห่ง นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำพื้นบ้าน เช่น ทำกะปิ กุ้งแห้งและปลาเค็ม กระจายทั่วไปในเขตชายทะเล

2. การประมงน้ำจืด จังหวัดตราด มีครัวเรือนประมงน้ำจืด 316 ครัวเรือน ผลผลิตจากการประมงน้ำจืดค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับการประมงทะเล ซึ่งผลผลิตได้จากแม่น้ำตราด แม่น้ำเวฬุ และลำคลอง อ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ในปี 2555 มีผลผลิตจากการจับสัตว์น้ำ จำนวน 464.2 ตัน คิดเป็นมูลค่าปีละประมาณ 11.56 ล้านบาท

3. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จังหวัดตราด มีพื้นที่เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง เพราะมีสภาพแวดล้อมเหมาะสม มีชายฝั่งทะเลยาวถึง 165 กิโลเมตร และมีคุณภาพน้ำทะเลดี ทำให้สามารถเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้หลายประเภท ทั้ง กุ้ง, ปลา, หอย, และปู แต่ผลผลิตส่วนใหญ่มูลค่ากว่าร้อยละ 90 ได้จากการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล (กุ้งขาวแวนนาไม) มีปริมาณการจับปี 2555 จำนวน 37,589.59 ตัน คิดเป็นมูลค่า 4,747.61 ล้านบาท

4. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด จังหวัดตราดสภาพพื้นที่โดยรวมไม่เหมาะต่อการเลี้ยงสัตว์น้ำจืดเชิงพาณิชย์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่นิยมบริโภคสัตว์น้ำจืด เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์น้ำจืดส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน นอกจากผู้เลี้ยงปลาในกระชังที่เลี้ยงเพื่อการค้าซึ่งมีเพียงเล็กน้อย สัตว์น้ำจืดที่สำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดตราด คือ จระเข้ ปี 2555 ปริมาณการเลี้ยง จำนวน 4,401 ตัว คิดเป็นมูลค่าประมาณ 33.00 ล้านบาท

จากความสำคัญของยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ของประเทศ รวมถึงความสำคัญของ 2 จังหวัด ที่มีความสำคัญและท้าทายในการพัฒนาความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศ การยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ที่จะเป็นการพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล พัฒนาระบบการตรวจรับรองคุณภาพและระบบตรวจสอบ

ย้อนกลับให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาด ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหาร ให้ได้คุณภาพมาตรฐานและความปลอดภัย ให้ความรู้ด้านกระบวนการผลิตตามมาตรฐาน อาทิ หลักการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารสำหรับผู้บริโภค เฉพาะกลุ่มที่มีมาตรฐานเฉพาะ อาทิ สินค้าเกษตรอินทรีย์ สินค้าฮาลาล และสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดมาตรการจูงใจในการปรับปรุงการผลิตและการส่งเสริมวางระบบการตรวจสอบย้อนกลับ ชับเคลื่อนการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง สร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การส่งเสริมการผลิต การยกระดับราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้แตกต่างจากสินค้าเกษตรที่ใช้สารเคมี ตลอดจนมาตรการส่งเสริมการตลาด คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาแนวทางการจัดการห่วงโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ของสินค้าเกษตรและประมงอินทรีย์ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเส้นทางอัญมณีและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ในด้านการสร้างต้นแบบห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด เพื่อสร้างต้นแบบห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราดและนำผลการวิจัยขับเคลื่อนในเชิงนโยบายให้กับชุมชน จังหวัดและประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด
2. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมอาหาร การแปรรูป การถนอมอาหาร การลดการสูญเสีย สร้างวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน เพื่อยกระดับเป็นแหล่งการท่องเที่ยวและอาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจ คุณภาพ ราคา การจัดส่ง การบริการ ของผู้มาเที่ยว (ผู้บริโภคอาหาร) ในชุมชนที่มีต่อการได้บริโภคอาหารเพื่อสุขภาพจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์)
4. เพื่อสร้างต้นแบบห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง เสริมสร้างความเข้มแข็ง ยกระดับการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่ม เพิ่มขีดความสามารถสู่สากล จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาโดยมุ่งศึกษาการสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านและกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

ดังนั้นการศึกษาจึงจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ที่ทำการปลูกผัก ผลไม้ เลี้ยงไก่ไข่อารมณ์ดี ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวที่เป็นผู้ประกอบการตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในตลาดท่องเที่ยวชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้คณะผู้วิจัยดำเนินการศึกษาการสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้น บ้าน เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน(ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคงจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด เป็นการศึกษาถึงการสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างต้นแบบห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประมงพื้นบ้าน เกษตรอินทรีย์ สู่การเชื่อมโยงธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์บนเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง เสริมสร้างความเข้มแข็ง ยกระดับการผลิต สร้างมูลค่าเพิ่ม เพิ่มขีดความสามารถสู่สากล จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด โดยค้นคว้าหลักการจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ และตำรา วิชาการบริหารจัดการต่าง ๆ และเสนอแนวทางการจัดการห่วงโซ่อาหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการผลิตประมงและเกษตรกรอินทรีย์

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยศึกษาจากประชากรที่ดำเนินวิสาหกิจชุมชน การผลิตประมงและเกษตรกรอินทรีย์ ในจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

- 2.1 ประชากร คือ ประชากรที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงบ้าน จำนวน 14 กลุ่ม ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มของวิสาหกิจประมงที่ทำการจดทะเบียนกลุ่มอย่างเป็นทางการในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ จำนวน 11 กลุ่ม

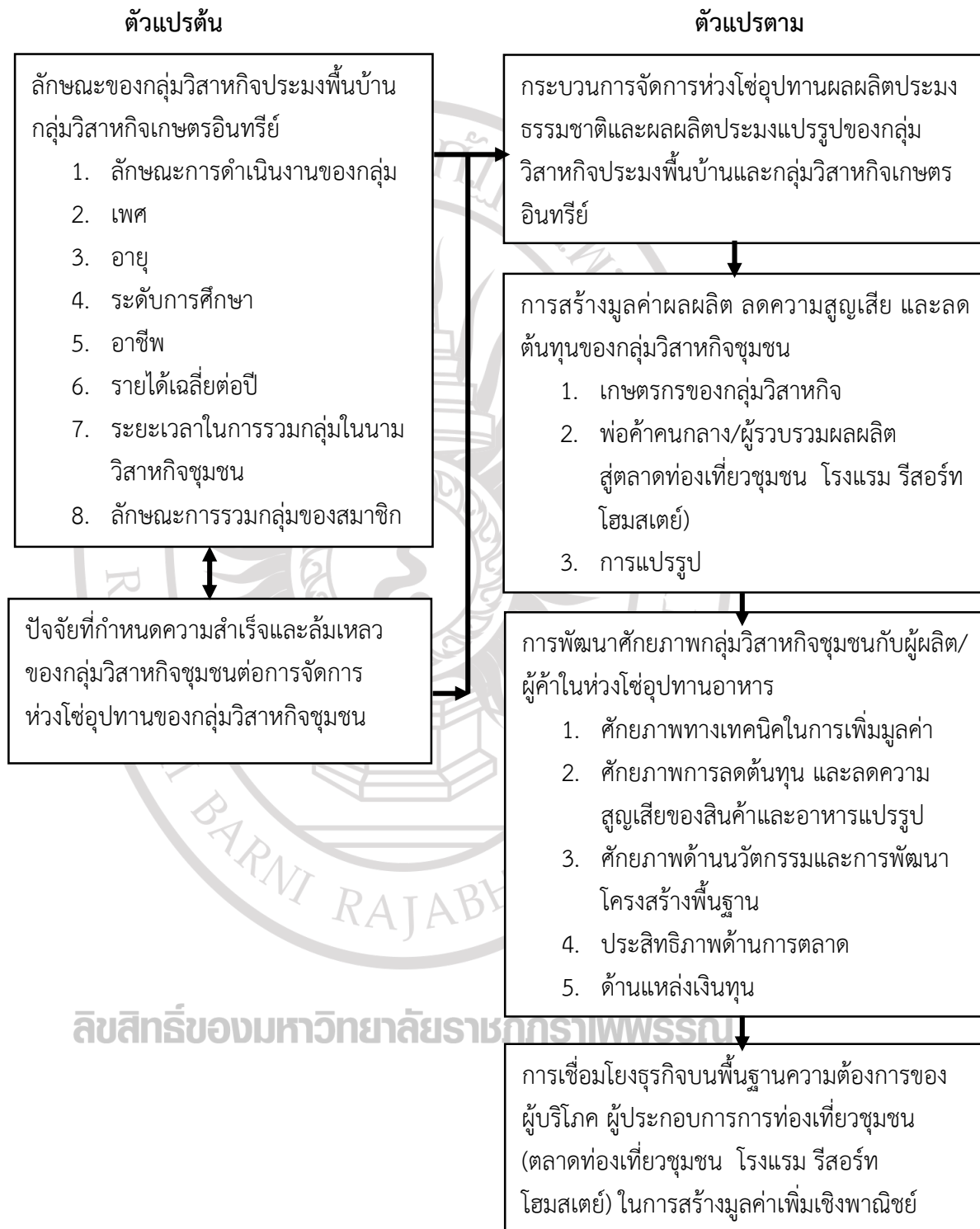
- 2.2 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกกลุ่มที่มีความพร้อมที่จะเป็นต้นแบบในการดำเนินงานด้านการจัดทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจประมง ในเขตจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด จำนวน 5 กลุ่ม และกลุ่มวิสาหกิจเกษตรกรอินทรีย์ ในเขตจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด จำนวน 5 กลุ่ม

3. ขอบเขตด้านสถานที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนการผลิตประมงและเกษตรกรอินทรีย์ ในจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตุลาคม 2560 – กันยายน 2561

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและทำการทบทวนวรรณกรรม ขอเสนอกรอบแนวคิดการ
ศึกษาวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เพิ่มผลิตภาพทางการเกษตรอินทรีย์โดยเฉพาะผัก ผลไม้ ไข่ไก่อารมณ์ดี และปริมาณผลิตอาหารทางการประมง ในการสร้างรายได้ของผู้ผลิตอาหารรายเล็ก โดยเฉพาะผู้หญิง คนพื้นเมือง เกษตรกรแบบครอบครัว คนเลี้ยงปศุสัตว์ ชาวประมง ให้เพิ่มขึ้น โดยรวมถึงการเข้าถึงที่ดินและทรัพยากรและปัจจัยนำเข้าในการผลิต ความรู้ บริการทางการเงิน ตลาด และโอกาสสำหรับการเพิ่มมูลค่าและการจ้างงานนอกฟาร์ม อย่างปลอดภัยและเท่าเทียม

2. สร้างหลักประกันให้ชาวประมงพื้นบ้านและเกษตรกรอินทรีย์ โดยเฉพาะที่ยากจนและเปราะบาง มีสิทธิเท่าเทียมกันในทรัพยากรทางเศรษฐกิจ รวมถึงการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน การเป็นเจ้าของและควบคุมเหนือที่ดิน มรดก ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสม และบริการทางการเงิน ซึ่งรวมถึงระบบการเงินระดับฐานราก (microfinance)

3. เกิดการบูรณาการมูลค่าของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพเข้าสู่สู่การวางแผน กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์ การลดความยากจน เพื่อช่วยในการบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานสินค้าเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในระดับท้องถิ่น และระดับจังหวัด

4. ยกระดับความสอดคล้องเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ยกระดับหุ้นส่วนความร่วมมือระดับชุมชน จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยร่วมเติมเต็มโดยหุ้นส่วนความร่วมมือจากภาคส่วนที่หลากหลายซึ่งจะระดมและแบ่งปันความรู้ ความเชี่ยวชาญ เทคโนโลยี และทรัพยากรเงิน เพื่อจะสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกประเทศ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

6. สนับสนุนและส่งเสริมหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาครัฐ-ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยสร้างบนประสบการณ์และกลยุทธ์ด้านทรัพยากรของหุ้นส่วน ข้อมูล การติดตาม และการตรวจสอบได้

ผลสำเร็จของการวิจัย

ตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงปริมาณ

1. ต้นแบบห่วงโซ่อาหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านที่สร้างผลิตผลการประมงสู่ธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ไม่ต่ำกว่า 5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2. ต้นแบบห่วงโซ่อาหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ที่สร้างผลิตผลการผลิตผักผลไม้อินทรีย์ ไข่ไก่อารมณ์ดี สู่ธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม รีสอร์ท โฮมสเตย์ ไม่ต่ำกว่า 5 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. ต้นแบบห่วงโซ่อาหารสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้านและเกษตรอินทรีย์ที่เป็นฟาร์มต้นแบบในสองจังหวัด ไม่ต่ำกว่า 100 ครัวเรือน

4. ต้นแบบห่วงโซ่อาหารผู้ประกอบการผู้ประกอบการตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม/รีสอร์ท และโฮมสเตย์ ในสองจังหวัด ไม่ต่ำกว่า 200 ราย

ตัวชี้วัดความสำเร็จเชิงคุณภาพ

1. ผู้บริโภค/นักท่องเที่ยวมีความสุขใจกายและมีสุขภาวะที่ดีจากการบริโภคอาหารปลอดภัยที่ได้มาเที่ยวในตลาดชุมชน ในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด
2. เกิดความร่วมมือในการสร้างเครือข่ายการค้าเชิงพาณิชย์เพื่อสุขภาพปลอดภัยของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนประมงพื้นบ้าน วิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ ธุรกิจท่องเที่ยวชุมชน (ตลาดท่องเที่ยวชุมชน โรงแรม/รีสอร์ท โฮมสเตย์)
3. เกิดความร่วมมือในการเชื่อมโยงธุรกิจชุมชนเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและสุขภาวะดี
4. เกิดความร่วมมือในการสร้างความเชื่อมโยงธุรกิจชุมชนเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงจากการร่วมมือของภาคีเครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคการท่องเที่ยว ในการพัฒนาชุมชน
5. ความปลอดภัยและสุขภาวะที่ดีต่อผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว
6. ต้นแบบห่วงโซ่อาหารสุขภาวะที่ดีในบริบทชุมชนจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การศึกษา หมายถึง การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกอย่าง ที่ทำให้ได้รับรู้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการและการจัดทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การพัฒนา หมายถึง การฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การผลิตประมงและเกษตรอินทรีย์ ในจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

การผลิตประมงพื้นบ้าน หมายถึง การประกอบอาชีพด้านการจับปลาหรือสัตว์น้ำอื่น ๆ หรือผลพลอยได้จากพืชและสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในน้ำ รวมไปถึงการแปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ประมง

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง ระบบการผลิตทางการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ใดๆที่อาจเกิดการปนเปื้อนและเป็นอันตรายต่อทรัพยากรดิน น้ำ และสิ่งมีชีวิตรวมถึงสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น